

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

ДЕДІКОВ О. І.

кандидат економічних наук

Дніпропетровськ

Аналіз практики процесів інвестування коштів українських підприємств виявив ряд проблем і труднощів, з якими стикаються менеджери, власники виробничих активів, вирішуючи задачі оптимізації виробничої, фінансової та інноваційної діяльності. Це, по-перше, необхідність вияву найбільш привабливих галузей і секторів народного господарства, які дозволяють досягати оптимального варіанту алокації ресурсів. По-друге, це відсутність у багаточисельного управлінського персоналу відповідних управлінських навичок, які дозволяють ефективно здійснювати процес виробничої і адекватної сучасним українським реаліям фінансової діяльності. По-третє, це – здатність забезпечувати відповідну конкурентоспроможність виробничих структур, які підпорядковані українським власникам, і їх здатність на рівних конкурувати із аналогічними за номенклатурою виробів іноземними компаніями і виробниками. Ця проблема найбільш актуальна для складних економічних систем українського народного господарства – великих промислових підприємств і їх об'єднань (компаній, корпорацій тощо).

Значимість і актуальність даної проблеми для вітчизняних товаровиробників зростає також внаслідок приєднання України до СОТ та перспективної тенденції взаємопроникнення передових закордонних компаній у найбільш привабливі сектори української економіки, а також трансформації системи фінансового та операційного управління до ринкових умов і необхідності забезпечувати зростання конкурентоспроможності українських підприємств.

Дослідженню і визначенню напрямків інноваційної діяльності підприємств України та особливостям реінвестування прибутку і проблемам вкладання коштів українськими підприємствами присвячено багато робіт як зарубіжних [1, 4], так і вітчизняних авторів [2, 3, 5, 6, 7, 8, 10]. Огляд і аналіз цих публікацій дозволив дати оцінку їх внеску в розв'язання багатоаспектних проблем інноваційної діяльності підприємств України. Необхідно наголосити, що до найбільш важливих і гострих проблем сучасної економіки відносяться шляхи, темпи та способи поступу науки, починаючи від фундаментальних досліджень і закінчуючи комерціалізацією НДДКР у економічній практиці. Загальна картина цього процесу на історичному фоні розвитку і зміни технологій в останні десятиліття займає все більше і більше місце і набуває все нових і нових рис.

Метою даного аналізу є вдосконалення аналітичних і організаційних аспектів визначення напрямків інноваційної діяльності підприємств України шляхом ін-

вестування коштів українських підприємств у найбільш привабливі для забезпечення подальшої конкурентоздатності галузі і виробництва, перш за все – реінвестування прибутку підприємств. В якості головних інструментів даного механізму пропонується запровадження відповідних податкових важелів, змін у системі підготовки кадрів, системі прийняття управлінських рішень на рівні господарюючих суб'єктів, на регіональному і державному рівнях, а також відповідних змін у фінансовій політиці держави і т. ін.

Економічний розквіт, рівень матеріального буття країни, її престиж і статус у сучасних умовах безпосередньо пов'язаний із рівнем розвитку інноваційної складової економіки, запровадженням наукових досягнень у виробництво, новизною і прогресивністю існуючих технологічних і виробничих систем, соціальних інститутів тощо. Наука і результати наукової діяльності, трансформовані у сучасні технології, досвід, навички та знання людей, стали головним джерелом економічного зростання країни і соціально-духовного розвитку її громадян. Саме цим визначається конкурентоздатність країни і продукції її підприємств на світових ринках.

Більш того, наукові досягнення і інновації нині є основою державності. Бо якщо країна, навіть володіючи багатими природними ресурсами, такої основи не має, або, що ще гірше – його втрачає, як, наприклад, Україна (або країни Магрибу, що показали події останніх місяців), то їй дуже важко відстоювати і уособлювати себе як передову та поважну у світі державу, відстоювати себе у глобальній конкурентній боротьбі. Крім того, досвід останніх трьох-чотирьох років продемонстрував, що країни, економіки яких слабо спираються на інновації, найбільш вразливі щодо руйнівних наслідків економічної і фінансової кризи.

Жорстка економічна фрустрація і технологічний занепад вітчизняного виробництва, значною мірою зумовлений несприйнятливістю господарства країни до наявних і майбутніх нововведень, повинні змінитися протилежною картиною: насиченістю економіки інноваціями, новітніми технологічними розробками у провідних галузях основного виробництва і обслуговуючої інфраструктури. Інакше кажучи, мова йде про відновлення і розвиток здібностей господарюючих суб'єктів до саморозвитку на інноваційній основі, розвиток сучасних передових технологічних укладів для забезпечення модернізації країни.

Задля досягнення задекларованої мети необхідно розвивати конкурентне середовище, не допускати деградації і «тінізації» підприємництва таким чином, щоби економічна система країни генерувала імпульси розвитку і модернізації безперервно і безупинно і, бажано, наростаючим темпом, особливо на початкових стадіях свого здійснення.

Світовий досвід доводить, що наука та інновації розвиваються лише у тому суспільстві, в якому є соціальне замовлення на наукові розробки, вчені затребувані соціально-економічним процесом в країні, існує органічний зв'язок між наукою, виробництвом і освітою. У класичній тріаді виробництво (В) – техніка (Т) – наука (Н) на певних етапах розвитку економіки країни, пов'язаних зокрема з акцентом на використання інноваційного фактору, темпи розвитку техніки повинні перевищувати темпи розвитку виробництва, а наука має розвиватись швидше, ніж техніка.

Досвід показує, що деякі країни, виходячи з власних культурних уподобань, політичної доцільності і економічної необхідності на початкових етапах відповідних системних змін доволі успішно використовували підхід, який передбачає інвестування отриманих коштів на цілі докорінних перетворень у існуючій виробничій системі і функціонуючій інфраструктурі. В якості головного джерела при цьому виступає прибуток підприємств.

Напевне, саме такий підхід доцільно запроваджувати Україні, враховуючи її історичний, ментальний досвід і нинішній стан розвитку всіх інститутів влади, складових соціальної і виробничої інфраструктури, виробничих відносин і рівня розвитку існуючих підприємств.

Світ сучасних економік швидко розвивається і змінюється, крокує вперед випереджаючи наші уявлення про можливі зміни. Зростає конкуренція на світових ринках. Українські ж реалії, подекуди, демонструють статистику, яка була притаманна ще радянським часам. У нас 90% виробленої продукції не має сучасного науково-технічного забезпечення. Не впроваджуються сучасні технології. Нині основні виробничі фонди щороку втрачають від 8% до 10% свого техніко-технологічного рівня. За виробництвом ВВП на душу населення Україна знаходиться на 119 місці. В той же час за обсягом спожитого природного газу вона на шостому місці – після Канади та Японії.

В Україні економіці необхідно надати стабільність щодо неупередженості реформ. При цьому економічна система країни вкрай потребує затвердження принципів ліберальної економіки, спрямованої, у першу чергу,

на підвищення конкурентоспроможності українських підприємств. Необхідна стабільність цін, інвестицій в основне виробництво, виробничу і соціальну інфраструктуру, реалізація програм енергозбереження, необхідно надати пріоритетність розвитку високотехнологічних галузей, секторів і виробництв як прискорювачів економічної динаміки. Можна констатувати, що вплив високих технологій на економіку України не є визначальним. Вони поки що залишаються більше індикатором потенційних можливостей, ніж прискорювачами реальних економічних перетворень.

В Україні ситуація щодо впровадження інноваційних процесів у господарство країни є надзвичайно критичною. Інноваційність, у сучасному розумінні цього слова, не притаманна вітчизняній економіці. Не більше 10% підприємств країни ведуть роботи щодо інноваційного оновлення виробництва, що набагато менше, ніж у провідних країнах світу і менше, ніж в Україні у радянський період її історії. І це при тому, що майбутнє країни в середньо- і довгостроковій перспективі безпосередньо залежить від успішності процесів інноваційного і технологічного оновлення. Причини такого стану справ можна пояснити констатуючи той факт, що саме рушійні сили економічного процесу в країні не збуджують інноваційні упередження господарюючих суб'єктів, не примушують їх використовувати інноваційні засади подальшого розвитку і функціонування свого бізнесу.

Нині на експертному рівні виділяється три фактори конкурентоспроможності країни у глобальному аспекті.

Конкурентоспроможність визначається не лише ґрунтуючись на традиційних ціні, якості і часу постачання товару. Вона визначається також і іншими факторами. Перш за все, це якість державного управління на всіх рівнях. По-друге – це розвинене соціальне середовище. І, по-третє, це – менталітет суспільства. Тобто, успішною може бути лише країна, яка забезпечує розвиток вказаних складових, яка зорієнтована на майбутнє.

Наведені положення ілюструють нижче наведені показники. Це – кількість працівників наукових організацій в Україні в 1990-2009 рр., див. рис. 1. Як можна по-

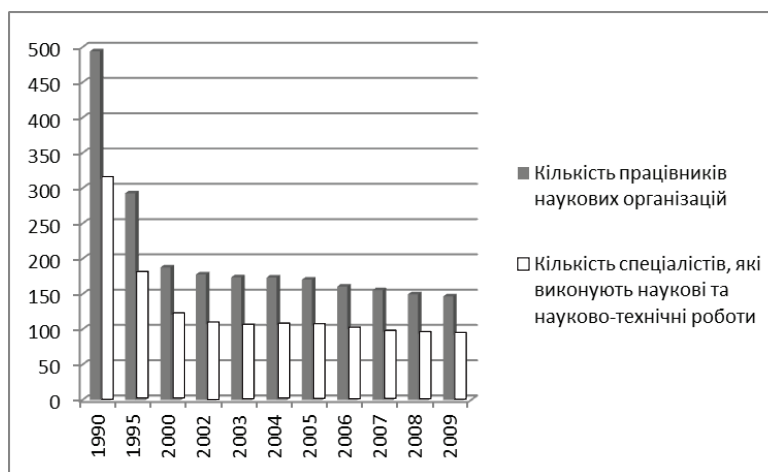

Рис 1. Наукові кадри в Україні в 1990-2009 рр. (тис.)*

*Діаграму складено за даними: Статистичний щорічник України за 2009 р. – К. : Держкомстат України, 2010. – с. 322

бачити – кількість наукових кадрів в Україні невпинно скорочується. З 494,2 тис. чол. у 1990 р. до 146,8 тис. у 2009 р. . Тобто – зменшилась майже у 3 рази.

В урядових колах західних країн отримала визнання концепція технологічного динамізму, або постійної технологічної революції. Відповідно до неї науково-технічне лідерство розвиненої країни визначається не лише потужним розвитком новітніх галузей промисловості, а й здатністю до динамічної та безперервної перебудови всіх сфер економіки для створення і взаємопроникнення новітніх технологій.

Декларацією намірів ЄС щодо подальшого розвитку інноваційного потенціалу став прийнятий у 2002 р. Лісабонський протокол «Інноваційна політика: сучасні підходи». У сфері розвитку високих технологій в Євросоюзі пішли шляхом інтеграції зусиль усіх країн-учасників. На відміну від нього США діють набагато активніше та більш цілеспрямовано. Тут ще в 2000 р. ухвалено пріоритетну довготермінову Комплексну програму розвитку високих технологій, що розглядається як ефективний аргумент, здатний забезпечити лідерство країни у першій половині ХХІ століття. Характерною особливістю американської індустрії високих технологій є те, що вона розвивається переважно зусиллями великих приватних корпорацій і має автентичний, а не запозичений (як на Сході) характер (5).

При такому підході предметна сфера інноваційної політики охоплює: форми та способи включення науково-технічних результатів до натурально-речового і грошово-фінансового обігу на всіх рівнях господарювання; структурні співвідношення в системі «наука-виробництво» та всередині науки; організаційно-економічні форми інноваційної діяльності; ресурсне забезпечення сфери нововведень; форми кооперування і спеціалізації; ставлення суспільства до інновацій; мотивацію новаторської діяльності тощо.

При всьому цьому, реалізуючи послідовно і цілеспрямовано стратегію поєднання внутрішнього реформування і розвитку, зовнішніх запозичень технологій та інновацій, адаптації та дифузії техніко-технологічних нововведень, Україна здатна прискорити технологічні реформи виробництва і змінити якість економічного процесу.

Основи такої моделі наздоганяючого розвитку були закладені Японією, яка у 60–70 рр. минулого століття змогла досягти високих економічних результатів, спираючись на запозичені технології при власній обмеженості ресурсів. Цим же шляхом пішли багато інших країн Південно-Східної Азії. Успіхи цих країн, що обрали наздоганяючий тип економічного розвитку – найяскравіший у світовій практиці приклад успішності економічної політики, спрямованої на селекцію технологій заради отримання максимального комерційного результату.

Світовий досвід доводить, що економіка країни набуває систематичних інноваційного характеру за дотримання ряду взаємопов'язаних умов. До їх числа можна віднести перевищення темпів зростання інвестицій в основний капітал над темпами зростання ВВП країни; застосування в усіх сферах економіки інформаційних технологій; широке використання позабюджетних дже-

рел фінансування підприємств, перш за все прибутки підприємств, і зростання попиту на науково-технічні досягнення; зниження енергоємності виробництва.

Україні вкрай необхідна стратегія підвищення конкурентоспроможності економіки (хоча б на період до 2035 р.) та ряд розроблених на її основі галузевих програм. Вона має містити чітку ієрархію науково-технічних та інноваційних пріоритетів, критичних технологій, а також конкретні механізми реалізації їх державної підтримки на національному, регіональному та галузевих рівнях.

Перспективою подальших досліджень з цього напрямку є регламентація структурних взаємозв'язків між різними учасниками інноваційного процесу, що відбувається в країні, та розробка методик управлінських рішень щодо удосконалення регламентації даної діяльності і регулюючих дій держави у цьому процесі. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Анилонис Г. П., Зотова Н. А.** Глобальный мир единый и разделенный. – М. :Международные отношения, 2005.
2. **Власов В.** Тенденції та проблеми глобальних процесів у світовій продовольчій сфері // Економіка України. – 2006. – №3
3. **Геєць В. М., Семиноженко В. П.** Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006.
4. **Гелд Д., Мак-Грю Е., Голдблатт Д., Перратон Дж.** Глобальні трансформації: політика, економіка, культура. – К. : Фенікс, 2003.
5. **Горбулін В.** Український фронт Четвертої світової війни // Дзеркало тижня. – 2006. – №29.
6. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / За ред. . В. В. Онікієнка. – К. : НАН України, РВПС, 2006.
7. Інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку національної економіки / За ред. . А. І. Сухорукова. – К. : НАН України, Об'єднаний інститут економіки, 2004.
8. **Лукашевич В. М.** Глобалистика. – Львів: Новий світ, 2004.
9. Статистичний щорічник України 2009. – К. : Держкомстат України, 2010.
10. Україна в 2008 році: процеси, результати, перспективи. Біла книга державної політики. – К. : НІСД, 2009.